

MARIA CARME ROCA

LES

ILLES

INTERIORS

La història amagada
d'Esmeralda Cervantes,
la filla d'Ildefons Cerdà.

labutxacà

Maria Carme Roca

Les illes interiors

Columna
Barcelona

La primera edició d'aquesta obra es va publicar
a Columna el novembre del 2023

Primera edició en aquest segell: gener del 2025

© Maria Carme Roca, 2023
Autora representada per IMC Agència Literària
© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
labutxaca

Mapes cedits per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya
(ICGC, referència RM.267960)

Fotocomposició: Grup62
DIPÒSIT LEGAL: B. 21.102-2024
ISBN: 978-84-19971-62-3

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

Índex

Església de Sant Miquel. Viena, 1873	11
PRIMERA PART (1861-1867)	17
SEGONA PART (1868-1872)	91
TERCERA PART (1873-1881)	129
QUARTA PART (1882-1887)	239
CINQUENA PART (1888-1900)	279
SISENA PART (1901-1926)	319
<i>Nota de l'autora</i>	383
<i>Agraïments.</i>	387
<i>Bibliografia</i>	389

*H*i ha records que no saps que els tens, perquè la teva memòria els ha guardat o perquè són històries que t'han explicat i que, per repetides, te les has fet teves. De vegades, allò que t'han contat no concorda amb la teva percepció, no és la mateixa que tenen els altres, però si tothom ho manifesta, acabes creient que tenen raó. I tal vegada, ells, els altres, també ho diuen perquè algú amb prou credibilitat ho ha dit, i llavors es converteix en un fet irrefutable.

Els primers records que tinc de petita, els meus, apareixen com embolicats en un tul de gasa, més que records són un seguit de sensacions: l'olor de la roba emmidonada, el xiulet de l'esmolet i del tren de l'estació de França de Barcelona, el gust amarg i dolç de la xocolata, les formes sinuoses del fum del tabac del pare, els símbols que ell dibuixava i que jo no entenia, però que intuïa plens de significat. I el millor: les carícies i els petons de la mare quan m'asseia a la seva falda.

Guardo imatges de moments breus, però molt viscuts, intensos. Fotografies que ningú mai no ha fet, però que tinc gravades a l'ànima, petites illes interiors disperses en un gran oceà. Com quan, a coll de la meva mainadera, la Dolors, des del balcó de

casa, fitàvem la muralla de mar i la intuïem gràcies a l'olor del salobre, del quitrà i del vent que semblava enganxar-se a la cara. Les corredisses pel passadís que per a mi era llarg com la Rambla, les estades al quarto fosc fent troballes, el riure de les meves germanes, el deliri per jugar amb elles i esdevenir una nina més, que pentinaven i disfressaven. Jo em deixava fer. Fos així o no, jo em sentia estimada.

El piano, tresor preuat que cobejava tocar, fer lliscar els dits amb excel·lència per les tecles, blanques i negres, unes curtes i d'altres més llargues.

El meu paradís particular era quan la Pepita, la meva germana gran, m'asseia damunt de les seves cames i totes dues tocàvem el piano. Sí, jo la seguia, mentre la Rosita i la Sol cantaven.

—Mireu quina traça que té! —deia la Pepita.

I més que n'hauria tingut si m'hagués deixat anar, però una veu interna em deia que a poc a poc, que encara no era temps, que els altres es podrien disgustar si ho feia molt bé. No sé perquè ho pensava, allò, perquè mai ningú no m'havia renyat, però aquella era una constant que presidia la meua vida: anar posant fre.

Algunes imatges que de vegades revisc són estranyes. Com la d'aquell cosí del pare, que era molt amic de la mare. El seu rostre atractiu, de somris captivador, però de mirada tèrbola. I el gest, galant i de lladre.

De la mateixa manera que la mama em va ensenyar a fer quan pintàvem aquarel·les, difumino la seva memòria amb el pinzell i l'aigua.

Soc conscient del poder de les paraules, de l'efecte que em causaven i em causen encara.

«La Clotildina és poqueta cosa».

«És esquifida, pobreta».

No tinc present que els pares diguessin res del fet que jo fos poqueta cosa, si més no davant meu, ni les meves germanes, la

veritat és que no. Però a la resta de la família, a alguns amics, a les minyones, sí que els sentia dir algun penjament sobre la meva persona.

La Dolors, ella també, hi deia la seva, però ho deia diferent, amb estima, mentre que els altres allò de «pobreta» ho deien amb cara de llàstima.

«Eres tan menudeta», em deia somrient la Dolors. Li agradava explicar-me que el dia que em van batejar, i això va ser a la catedral de Barcelona, el dia 11 de març de 1861, el vestit de bateig que abans havien dut les meves germanes (feia de molt bon aprofitar un vestit que només es duia un dia) m'anava molt balder.

Clotilde, Ildefonsa, Mercedes i Rosa, tants noms per a tan poca cosa.

«És de poca vida», deien.

De poca vida? Em moriria com el meu germanet?, pensava. Sí, perquè jo vaig tenir un germanet, que era més petit que jo.

I

La seva mare ho va saber des que va néixer. Que li duraria ben poc, va pensar. No pas perquè estigués malalt o fos feble, sinó perquè el nadó no desitjava viure, no volia ser el pedaç d'un matrimoni naufragat.

Al costat del bressol enfarfegat de volants i llaçades, la Clotilde, la mare, sostenia dempeus el petit i recent cadàver, que premia fort contra el seu pit; el bressolava d'esma, com si el volgués adormir. Una dansa simple, silent, ara un peu cap a la dreta, ara un peu cap a l'esquerra, marcava un ritme luctuós, d'inconscient processó.

No, una mare mai no hauria de sobreviure un fill.

La fredor de l'infant, que fins llavors havia estat l'Il·defons Josep Sebastià, va anar en augment i s'apoderà de la Clotilde, que, per inèrcia, per cercar l'escalf del sol primaveral, es va acostar al gran finestral emmarcat per cortines solemnes, una draperia amb voluntat de preludi horitzons importants. L'estàtua de Galceran Marquet que coronava la font ubicada al bell mig de la plaça de Medinaceli semblava indicar la voluntat d'emprendre un vol impossible i superar la muralla de mar.

A través del vidre entrava la llum càlida de primera hora de la tarda, de l'hora nona, l'hora de la misericòrdia. Però no hi havia compassió per a la Clotilde. Això, ella també ho sabia.

Un nyec suau va anunciar que la porta de l'habitació s'obria.

La Clotilde va girar el cap. Al llindar hi havia la Dolors, que duia la Clotildina de la mà.

—Senyora... —va mussitar la Dolors.

—Digues —va respondre la Clotilde amb brusquedat, amb ganes que mainadera i menuda se'n tornessin a anar.

—Que la nena no para de demanar per vostè. Em sap greu.

No era el millor moment, era evident que no.

La Clotilde va lamentar que la Dolors no fos capaç d'entretenir la nena —si us plau, necessitava estar sola—, però va canviar d'opinió quan els seus ulls van topar amb els de la seva filla, la més petita de les quatre que tenia.

Els ulls verd maragda de la Clotildina anaven vestits de pluja, sense cap dubte havia estat plorant. La nena premia els llavis amb força, cap endins, en un gest molt seu, que feia quan s'aguantava el plor o les paraules, maldestres encara.

—Mama... —va mussitar estenent la maneta que tenia lliure.

La Clotilde s'hi va acostar. Mentre sostenia el nen amb el braç esquerre, la mà dreta va agafar la de la Clotildina, que es deslliurà de la Dolors deixant anar un sospir d'alleujament.

—Gràcies, Dolors, te'n pots anar —va afirmar la Clotilde.

La mainadera va entreobrir la boca, però no va tenir temps de pronunciar cap paraula, la seva mestressa ho va evitar.

—Estarem bé, Dolors, no et preocupis.

La nena va corroborar el que deia la seva mare fent que sí amb el cap i esperant que la dona se n'anés i tanqués la porta.

La Clotilde observà amb preocupació aquella reacció. Tan petita —tenia un any i pocs mesos— i amb aquell enteniment impropï de la seva edat. No era bo tenir tant de seny. No, perquè no seria feliç.

La nena va alçar el cap tot mirant l'embolcall de baptista, ple de randes.

No sabia si feia ben fet, però la Clotilde va decidir que no amagaria a la seva filla que el seu germanet havia mort. Les criatures necessiten saber, i les que són llestes encara més. Es va asseure a la butaca de vellut, la que hi havia al costat del finestral, i va enfil·lar la nena damunt de la seva falda, acarant-la al minut, que dormia el son dels justos, el de les ànimes innocents. La Clotildina, molt seriosa, observà amb atenció la cara del nen, groga com la cera. Ho va fer trista, però serena. Amb molta delicadesa, va apartar una mica la roba que tapava el petit Ildefons i li agafà una maneta inerta.

—«Feda»... —va dir amb naturalitat mentre la seva mare, que la deixava fer, empresonava amb un nus a la gola els sanglots que lluitaven per sortir.

Aquell darrer plor de la Clotilde, intern i profund, s'afegia a molts d'altres que mai no havia paït.

Tenia trenta-tres anys, l'edat de Crist, la d'Alexandre Magne, quan van morir. També ho hauria volgut, això de morir-se, però ella era lluny de la santedat del primer

i de la dignitat de l'altre. A la falda hi tenia el fruit del seu pecat i als braços, el seu intent d'esmenar-lo.

S'havia esforçat a estimar el seu home. Molt. De fet, l'havia idolatrat. S'hi havia casat perquè el seu pare i el seu futur marit així ho havien acordat. Era un matrimoni imposat, sí, però la Clotilde l'havia estrenat amb la il·lusió dels dinou anys. Va estirar tant com va poder aquella ficció de matrimoni feliç, fins que la realitat va pesar com una llosa i les esperances abocades en aquella unió es van dissoldre amb les contínues absències —de cos, però sobretot de pensament— d'un marit lliurat de ple als seus projectes. S'esperava d'ella que es conformés amb aquella existència. I tal vegada n'hauria d'haver tingut prou amb posseir salut, fortuna i filles —se'n morien tantes, de criatures!—. Què més vols?, s'havia retret sovint. Doncs sí, volia més. Tenia la necessitat de ser ella mateixa, de fer alguna cosa que li omplís l'esperit. Li agradava pintar, hi tenia traça i amb allò hauria estat feliç. «Ildefons, vull fer classes de pintura», li havia demanat un munt de vegades, però ell sempre l'hi treia del cap, quan no era una excusa n'era una altra.

El desengany la va menar a la rebel·lia, després d'haver intentat reconduir el vaixell a la deriva —«Ildefons, si us plau, que tens una família»—, i es va llançar als braços d'un home que, com ella, tampoc no tenia prou dignitat. I va néixer la Clotildina, la filla de la seva solitud.

El cantussol de la nena la va deixondir dels seus pensaments. La Clotildina continuava agafant la mà del seu germanet, i amb l'altra, mig enlairada, joguinejava amb les minúscules partícules d'un feix de llum que il·luminava l'estança. Movia amb tanta gràcia els ditets, que la

Clotilde va imaginar que pintava. Però aquí, i una vegada més, la mare es va equivocar.

Oblidà la seva voluntat tants anys capturada i acarà el present. Va prémer fort contra el seu pit l'infant dissortat i es disposà a acatar el seu deure amb dignitat, el que mai una mare no hauria de fer: enterrar un fill.